Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, 1936-03-30, iš Kauno – į Tilžę

Mielas Juozapas, / Man labai nesmagu, kad toks nesusipratimas išėjo Aniolo kvietimo reikalu.

Mielas Juozapas,

Man labai nesmagu, kad toks nesusipratimas išėjo Aniolo [1] kvietimo reikalu. Aš [2] jokiu būdu nemaniau apie Tave [3] nieko panašaus, – kaip Tu savo išvadose prieini [4]. Aš samprotavau visiškai paprastai. Tu Aniolą kvieti ne dėl savo malonumo, bet jausdamas tam tikrą pareigą. Betgi pareiga – visų mūsų yra vienoda. Man atrodė savaime suprantama, kad prie finansavimo ir aš turiu prisidėti. Kodėl Tu vienas turėtum pakelti išlaidas? Į tą reikalą aš galiu žiūrėti tiktai kaip į pareigą. Gal ir labai negerai tai, bet kad kitaip aš negaliu, – Aniolo atžvilgiu jokių ypatingų šiltesnių sentimentų aš neturiu. Ir sunku man jie turėti, – per daug skaudžiai aš tebejaučiu jo skandalingas pastangas, kai jis rūpinosi, kad mes visi tėvynėje tiktai nepageidaujamo svečio teisių teturėtumėm [5]. Tuomet mus visus traktavo kaip savo didžiausius neprietelius, apie broliškumą jokios minties nenorėjo turėti, nenorėjo nė pagalvot, kad reikėtų pasigailėti bent Motutės [6] sveikatos ir ašarų… Teisybė, tai buvo jau seniai, bet man dar ir šiandie visas tas košmaras tebėra gyvas, – man ir šiandie šiurpas tebeima visa tai prisimenant. Niekas gi iš mūsų niekuomet jokių pretenzijų į Baibokus nereiškė, niekam iš mūsų niekuomet ir į galvą neateidavo Baibokus dalyti ar kuriuo būdu Aniolą skriausti… Bet jis niekuomet mūsų nenorėjo nei klausyti, nei suprasti, – laikė priešais, o ne broliais! Net ir dėl to man nebūtų taip skaudu, – kiek skaudu tieji laukiniai skandalai, tieji beprotiški košmarai, kurius jis sukeldavo ir priversdavo kentėti galas žino dėl ko!

Žinoma, visa tai buvo seniai, visa tai metas būtų užmiršti. Betgi joks įvykis, joks pergyvenimas nepraeina nepalikęs žmogaus dvasioje tų ar kitų pėdsakų. Vienam – lengvesni pėdsakai, kitam – itin sunkūs. Galimas daiktas, mano atvėju dar nepraėjo reikiamas metų skaičius, kad paliktieji pėdsakai išdiltų, gal ilgainiui – ir tai išsilygins. Bet reikia tam dar laiko. Kartumas pasiliko ne todėl, kad mum atimta teisės į tėvynę, – aš gi niekuomet nieku būdu nenorėjau jokių teisių ir turėti, – bet pasiliko nuo to būdo, to proceso, kuriuo visa tai buvo daroma. To niekuomet niekam nesakiau ir dabar tau nebūčiau rašęs, jei tu nebūtum padaręs tokių man nemalonių išvadų.

Gal tikrai, tai labai negerai, bet kol kas man dar labai sunku žiūrėti į mūsų santykius su Aniolu kitaip, negu į [1r] // pareigos santykius. Konkrečiau tuos santykius suprantu, tik kaip pagalbą nelaimėj, pagalbą ligoj. Tokią pareigą aš jaučiu ir visomis priemonėmis, man prieinamomis, norėčiau ją atlikti. Bet ir tiek. Bet kai užeina kalba apie suteikimą Aniolui to ar kito malonumo, – entuziastas aš negaliu būti.

Jei dar prieš kelerius metus buvau traktuojamas, kaip neprietelius, tai kol kas nebuvo padaryta nieko tokio, kad galėčiau pasijusti esąs prietelius.

Aniolas dar turbūt ant manęs įsižeidęs, kad aš su Klinga [7] susirašinėju, – Klingai siunčiau savo veikalus, – Klinga skaito ir įvertina. Aniolui – nesiunčiau ir nesiųsiu. Tiek to.

Labai gerai, kad Tu jį kviesdamas jau parašei, kad aš turėsiu iš Kauno išvažiuoti. Išvažiuosiu tikrai – turiu sanatorijoj pabūti [8].

Šiuo tarpu iškilo netikėta kombinacija, – kaip be pinigų namai pasistatyti: pažadėta man kreditas, – mokėt pradėsiu, kai persikelsiu gyventi, – mokestis bus vietoj nuomos už butą, – per 4–5 metus galima išsimokėti [9]. Detalių laiške nenoriu rašyti.

Jeigu pavyks padaryti, – tuo pačiu sudarysiu precedentą, – galės ir kiti pasinaudoti. Kazimieras [10] jau laukia rezultatų. Jei man pavyks – ir jis rengias taip padaryti. Manau, tuomet ir tu galėtum

panašiai paplanuoti.

Labų dienų Tau ir p. Bronei [11] nuo mūsų visų [12].

Balys

1936. III. 30

Likusių prospektų siuntimu nesirūpink, – dabar man jie visai nereikalingi [13].

B [1v] //

KOMENTARAI

[1] Aniolas Sruoga (1890–1936) – vyresnysis Balio Sruogos brolis, ūkininkas Baibokuose, po tėvo Pranciškaus Sruogos mirties 1931 m. Baibokų ūkio paveldėtojas, tvarkytojas.

[2] Balys Sruoga (1896–1947) – Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas (dėstė rusų literatūrą, pasaulinio teatro istoriją, vadovavo slavistikos ir teatro seminarams, įsteigė akademinę dramos studiją); nuo 1932 m. – profesorius.

[3] Juozapas Sruoga (1886–1957) – vyriausias Balio Sruogos brolis. Teisininkas, diplomatas, Užsienio reikalų ministerijos tarnautojas, 1934–1940 m. Lietuvos konsulas Tilžėje.

[4] Neišliko Juozapo Sruogos laiškas, į kurį atsakydamas reaguoja Balys Sruoga. Juozapas Sruoga norėjo Velykoms pakviesti brolį Aniolą Sruogą su žmona Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė į Kauną iš Baibokų. Anksčiau Balys Sruoga rašė, kodėl šis sumanymas jam netinka dėl keleto priežasčių: rašytojas planavo Velykų atostogas praleisti Alytaus sanatorijoje; negalėjo sau leisti neplanuotų išlaidų dėl negrąžintos skolos už įsigytą sklypą; neturėjo laisvo laiko; baiminosi džiova sergančiam broliui užleisti butą Profesorių name Kaune:

„Man daugiau rūpesčio sudaro antras tavo sumanymas, – atkviesti Aniolą su žmona.

Savaime suprantama, prie atkvietimo finansavimo ir aš turėsiu prisidėti, o šiuo metu tokia nenumatyta pozicija, kai dar neužsimokėjau už sklypą, man nėra labai maloni. Na, tiek, gausiu kur kredito. Svarbesnė antroji sumanymo pusė.

Su mano sveikata tiek netvarka, kad aš žūtbūt Velykom norėjau pasilsėt – nuvažiuot kur į Sanatoriją. Jei atvažiuos Aniolas – vargu ar aš galiu išvažiuoti? Gi atsisakyti nuo Velykų poilsio man būtų labai sunku dabar. Ta pati padėtis ir pas Kazimierą. Juk atvažiavus Aniolui – reikia sudaryti programą, reikia rūpintis jį „užimti“, o tai reiškia: kol jis bus – reikia jam atiduoti visą laiką.

Tavo samprotavimas: Tu jį kvieti ir apgyvendinsi viešbuty – nėra visai tvarkoj. Kai aš ir Kazimieras turime butus – apgyvendinti viešbuty – būtų Aniolui įžeidimas. Dar didesnis įžeidimas būtų: jeigu aš išvažiuočiau į sanatoriją, mano butas būtų tuščias, o Aniolas gyventų viešbuty! Kas išeitų: vienas brolis kviečia, finansuoja kelionę, o kitas – išvažiuoja ir net į butą neįsileidžia! Rezultate Aniolas tiktai įsiustų ant manęs!

Dabar – atiduoti jam butą (jei išvažiuočiau, ar ne), – vėl nežinau, kokioj formoj jo sveikata. Tikrų žinių neturiu. Turbūt, jam išvažiavus reikėtų daryti dezinfekcija, – trijų dienų malonumas. Atvirai pasakius, to aš kiek prisibijočiau. Stačiai nežinau, kaip pasielgti. Kai tu Aniolą kvieti, man išvažiuoti neišpuola. Bet ir pasilikus, – kaip pasielgti? Kaip išaiškinti padėtį Aniolui? Tu prieš jį būsi visiškai tvarkoj, bet kaip daryti mums su Kazimieru?

Suprasčiau dar, kad Aniolas važiuotų su gydytojais pasitarti. Betgi šventėm – kitas reikalas. O jo žmonos atvažiavimas ir dar šventėm – nelabai tedžiugina. Jei Tavo sumanymas bus realizuotas, tai kitos išeities nebus, kaip tik aš turėsiu atsisakyti atostogų, pasilikt Kaune ir užleisti savo butą. Jeigu jau kviesti, tai reikia gi ir priėmimą žmoniškai organizuoti, ir sudaryti programa, ir atitinkamomis dovanomis pasirūpinti. Žinai gi Baibokų psichologiją, ir su ja nesiskaityti negalima. Man būtų labai nesmagu, jei Aniolas ras pagrindo mane pravardžiuoti“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Tilžę, 1936-03-24, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 281, l. 1r, 2r).

[5] Balys Sruoga prisimena mirusio tėvo Pranciškaus Sruogos sudaryto ir 1928-05-06 pasirašyto testamento dėl Baibokų ūkio paveldėjimo aplinkybes, atmosferą tėviškėje, brolio Aniolo požiūrį į brolius, kuriuos nepagrįstai laikė konkurentais, nuteikinėjo tėvą prieš juos.

Testamentas sudarytas ne iš karto, buvo keli jo variantai: „Tėvas nusprendė ūkį palikti Aniolui, kitiems keturiems užteks mokslo. Juozas atvažiavęs įkalbinėjo tėvą keisti testamentą. Norėjo, kad jam ir kitiems broliams užrašytų žemės. Tada tėvas pasakęs: „Jeigu jau jūs, mokyti, liksite ubagai, tai paskirsiu už vieškelio penkiolika hektarų. Parvažiuokite ir gyvenkite, kad badu mieste nenumirtumėt“. Aniolas skundėsi tėvui, kad brolius leido į mokslus, jiems vežė geriausią maistą, pirko geriausius drabužius, o pats kartais batų neturėdavęs, nors visą laiką sunkiai dirbęs, vadavęs tėvą. Tėvas nenuskriaudė Aniolo. Girdi, Juozas atvažiavo ir išvažiuos. Tegul šneka, kad nori. Nereikia to imti į galvą“ (Salomėja Balčiūnaitė-Sruogienė-Kaziliūnienė, „Balio Sruogos gimtinė Baibokuose“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 14).

Tėvas, paveiktas Aniolo, ne iš karto testamentą sudarė taip, kad jis būtų visiems broliams priimtinas. Tik paskutiniame testamento variante atsirado punktas apie Aniolo broliams skiriamą žemės sklypą Baibokuose ir susitarimas dėl to, kad Baibokų ūkis be visų brolių pritarimo negali būti parduotas ar padovanotas:

„Na, tai pagaliau jau viskas baigta – testamentas parašyta ir pas kleboną padėta. Šiokių tokių kompromisų turėjo būti daroma, ir jie padaryta.

Šiuo tarpu apsiėjome visai be jokių barnių, nors prieš mūsų atvažiavimą (kaip jau žinai iš Klingos rašyto laiško) būta labai smarkaus ūpo.

Aniolas ir šį kartą labai nenorėjo nusileisti del teisės parduoti ir dovanoti. Buvo visokios argumentacijos iš vienos ir kitos pusės. Atrodė, kad čia nebebus galima susitarti, – Aniolas iš pasitarimų – iš seklyčios išėjo, tačiau po kelių minučių grįžo su tatušiu, ir sugrįžęs pareiškė: kadangi tatušis norįs, kad iš namų Baibokuose Sruogų giminė neišeitų, tai Aniolas šiuo punktu nusileidžia, reiškia, sutinka, kad būtų įrašytas punktas, kuriuo be visų brolių susitarimo negalima nei parduoti, nei dovanoti. Bet Aniolas drauge prašė, kad nebūtų rašomi punktai apie paskolą ir išnuomavimą. Kadangi Aniolas pirmuoju principiniu punktu nusileido, tai del šių pastarųjų jau teko ir ieškot kompromisinės formulos. Tokia formula rasta, – jos esmė tokia: punktas apie tai, kad žemė ir namai negali būti parduota ir dovanota, – šis punktas turi būti šventai pildomas, – jis negali būti apeitas praskolinimo, nuomos ar kitokiais būdais. Prie šio punkto dar pridėta pastaba: šis punktas neliečia normališkų paskolų bei išnuomavimų ūkio bei Aniolo asmeniško gyvenimo tvarkymui.

Šis punktas, kaip matai, turi kai kurių neaiškumų formulavime, – neaiškumai neišvengiami kiekvienoj kompromisinėj formuloj. Tačiau tiems neaiškumams aiškinti „dvasią“ nustato paragrafas, draudžianti[s] parduoti, dovanoti ir „apeiti“, ir paskolų bei išnuomavimų „normališkumas“.

Atrodo, kad šis formulavimas netoli tenueina nuo to projekto, po kuriuo ir tu esi pasirašęs, kad sutinki. Atrodo, kad šitoks formulavimas Aniolui turi daugiau ne praktiškos, bet psichologiškos reikšmės. Šitoks kompromisas buvo neišvengiamas, nes svarbu buvo baigti reikalą geruoju, – įvesti gyvenimą Baibokuose į normalines taikias vėžes. Tokio testamento, su kuriuo mes nebūtumėm sutikę, tatušis nebūtų pasirašęs; bet jeigu jis būtų pasirašęs tokį, kuris Aniolui pasirodytų nepriimtinas, tai vis tiek gyvenimo namie nebūtų buvę, – barnės ir ašaros nebūtų pasiliovusios.

Gal Tau šitoji formula atrodys smarkiai kritikuotina, bet įsivaizduok, kad Tu būtum nuvažiavęs – ar būtum daugiau pasiekęs? Mes padarėm, ką galėjom, ir mums neatrodo, kad būtumėm blogai padarę.

Visi kiti punktai pasiliko tie patys, po kuriais tu pasirašei“ (Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, iš Kauno – į Berlyną, 1928-05-09, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 262, l. 1r, 2r).

[6] Agota Lomanaitė-Sruogienė (1867–1930) – Balio Sruogos motina, sūnų vadinta „vis švelniai, gražiai – matute, matušėle“ (Apolonija Lomanaitė-Stelemekienės, „[Atsiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 22).

[7] Jonas Klinga – Sruogų šeimos bičiulis iš Jasiuliškių kaimo, netoli Baibokų, artimiausias kaimynas. Juozapas Sruoga, vianas pirmųjų Baibokų švietėjas, Jono Klingos namuose buvo įkūręs biblioteką: „Savo tėviškės kaimynystėje – Jasiuliškiuose, pas Klingą buvo įsteigęs biblioteką-skaityklą. Parveždavo įvairių knygų ir kviesdavo apylinkės gyventojus skaityti ir į namus neštis (apie tai man pasakojo iš Baibokų kilusi Eugenija Petrulytė)“ (Mikalojus Lomanas, „Apie Balio Sruogos senelius ir prosenelius“, in: *Balys Didysis*, sudarė ir redagavo Reda Pabarčienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1997, p. 20);

„Balio brolis Juozas taip pat neatitrūko nuo savo žmonių. Rūpinosi, kad kaimiečiai imtų skaityti, nupirkęs privežė knygų. Jasiuliškių Klinga jas globojo, šeštadienio, sekmadienio vakarais duodavo pasiskaityti. Ir radiją nupirkęs pastatė. Kaimynai gerbė Juozą Sruogą, laikė savo švietėju“ (Povilas Kaulinskas, „[Atsiminimai apie Balį Sruogą]“, in: *Ibid*., p. 43).

Balys Sruoga Jono Klingos biblioteką, įkurtą brolio šviesuolio Juozapo Sruogos, siųsdamas pildė neseniai parašytais, išleistais savo kūriniais: drama Baisioji naktis (1935 m.), pjesėmis *Radvila Perkūnas (1935 m.), Aitvaras teisėjas* (1935 m.).

[8] Balys Sruoga planavo vykti į Alytaus sanatoriją, pas gydytoją Benjaminą Petrovą.

[9] Balys Sruoga 1931-09-15 buvo paėmęs paskolą iš Kauno taupomųjų valstybės kasų, kad galėtų įsigyti žemės sklypą (Taupomoji valstybės kasa, „Pranešimai ir kvitai B. Sruogai dėl paskolos“, Kaunas, 1931–1938, [Taupomųjų valstybės kasų valdytojo ir buhalterio pasirašyti mašinraščiai], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 1027, l. 1–7r).

Rašytojas vėliau dar kartą kreipėsi į banką paskolos reikalu, nes jos prireikė namo įrengimui sklype: „Aš jau esu buvęs V. TAUPOMŲJŲ KASŲ skolininkas, – buvau pasiskolnęs 8 500 litų ir juos grąžinau keliais metais anksčiau, negu reikėjo. Ir dabar esu tikras, kad galėsiu visą skolą, jei tik sveikas būsiu, sumokėti per 5–6 metus. Su mažesne paskolos suma, kaip 12 000 lt., dabar sunku būtų mums išsiversti. Baisiai negerai, kai pritrūksta lėšų ir negalima namų kaip reikiant įrengti, kai pasilieka įvairių spragų ar kai tenka dar į privačias skolas bristi. Tuomet ir namai nustoja savo prasmės. Todėl tad labai prašyčiau paskolos sumos nemažinti, – baisiai nesmagu būtų atsidurti padėty, kuri apibrėžiama: nei pakartas, nei paleistas.

Aš ir žmona dirbame valstybės įstaigose pagal savo specialybes, turime įstatymo numatytąsias kvalifikacijas. Atrodo, nebūtų pagrindo mumis nepasitikėti“ (Balio Sruogos raštas-prašymas Kauno miesto Vykdomojo komiteto Finansų skyriui, Kaunas, 1938-02-09, [mašinraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 971, l. 2r).

[10] Kazimieras Sruoga (1899–1974) – jauniausias Balio Sruogos brolis. Ekonomistas, 1936–1940 m. akcinės bendrovės „Maistas“ direktoriaus pavaduotojas.

[11] Bronislava Sruogienė (1896–1950) – Balio Sruogos vyriausiojo brolio Juozapo Sruogos žmona.

[12] Linkėjimų Juozapo Sruogos šeimai siuntė rašytojo dukra Dalia Sruogaitė (1925–2015) ir žmona Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997) – 1928–1939 m. Kauno III valstybinės gimnazijos istorijos mokytoja, nuo 1935 m. tos pačios gimnazijos inspektorė.

[13] Juozapas Sruoga siuntinėjo broliui vokiškus leidinukus apie namų statybas.